

احیای بازارهای تاریخی، هویت بخشی به
فضای کالبدی شهر: مطالعه موردی بازار
شهر زواره

**Historic Bazar revival, to identity physical
space of city, Case study: Zavareh Town
Bazar, Iran**

دکتر علی موحد

Movahed Ali (PH.D.)

استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز

Asist. prof. Of Geography & Urban planning In Shahid
Chamran university, Ahwaz

۱۳۸۴

2006

بسمه تعالی

احیای بازارهای تاریخی، هویت بخشی به فضای کالبدی شهر: مطالعه موردی بازار شهر زواره

دکتر علی موحد*

مقدمه

پدیده صنعت و ماشینیسیم (بطور کلی مدرنیسم) در کشور تغییر و تحولات زیادی را در پی داشته است و یکی از مهمترین آن فراموشی معماری و شهر سازی ایرانی است. شاید منطقی است که ورود ماشین به ایران الزاما ساختار شهری متناسب با آن مانند تعریض خیابانها ضروری بوده است اما مشکل در طرح شهری است که با ریشه های فرهنگی و معماری بومی - ایرانی ارتباط برقرار نکرده است. عبارتی طرحی که موجب گسیختگی ریشه های استوار بین مظاهر زندگی و فرهنگ جامعه شده که نتیجه روند اقتباس یا کپی از مظاهر تمدن و فرهنگ غربی است. معماری و شهر سازی سنتی کشور فراموش گشت و اجازه ظهور یا خودیابی را در انطباق با تکنولوژی و شرایط جدید پیدا نکرد. "شهر های کشور بافت سنتی خود را از دست داده اند یا از اهمیت و اعتبار آن کاسته شده است". (۱) احیا و زنده سازی بافهای تاریخی از سابقه طولانی در جهان برخوردار است. در ایران نیز با توجه به روند تخریب بافت قدیم که از دوره رضاخان شتاب بیشتری پیدا کرد و بصورت اپیدمی درآمد نخستین حرکت سازمان یافته در توجه به معماری سنتی و بافت تاریخی به سال ۱۳۴۹ با برگزاری کنفره بین المللی معماران با موضوع بررسی امکان پیوندهای سنتی با شیوه های نوین ساختمان برگزار گردید، دانست.

* استاد یار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید

چمران اهواز

آدرس: اهواز، میدان مولوی (سه گوش)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

E mail: movahed_a2000@yahoo.com

از اولین کنکره برگزار شده تا به امروز همایشها و کنکره های متعددی که آخرین آن همایش بناهای خشتی در ایران در شهر یزد در سال ۱۳۸۲ برگزار شد، می گذرد. تاثیر چنین همایشهایی جهت دهی و همراهی بخش اجرایی را داشت، بطوریکه سازمان احیا، نوسازی و بهسازی شکل گرفت و هدف آن خارج ساختن بافت قدیم از حالت رکود و استفاده بیشتر از این فضا بود.

با توجه به تعداد زیاد شهرهای تاریخی و گستردگی بافتهای تاریخی، اولویت بندی مطالعات و اجرای آنها بتواند سازمان را در رسیدن به اهداف خود موفق سازد. یکی از این اولویتهای مطالعاتی و پژوهشی، احیا نمادها و عناصر کلیدی موجود در بافتهای تاریخی شهر است که می تواند نقش مهمی در باز زنده سازی و تغییر نگرش فرهنگی مردم به معماری گذشته باشد.

بازار یکی از عناصر اصلی بافت قدیم و تاریخی شهر که از ویژگیهای مناطق اسلامی - شرقی است و در ایران نیز ریشه ای دیرینه دارد. بازار به منزله مرکز مهم اقتصادی شهر در کنار عناصر دیگری چون مساجد جامع، امامزاده، مدارس، کاخها یا مقرحکومتی و دروازه شهر در مرکز شهر یا ارتباط دهنده دروازه شهر با مرکز شهری از اعتبار خاصی برخوردار است و لذا می تواند از اولویتهای مهم احیا و زنده سازی بافت تاریخی شهرها باشد.

تغییر کاربری بازار، ساخت پاساژهای جدید به سبک غربی صدمه زیادی به بازاری سنتی زده است که در برخی موارد بازار تعطیل یا از اعتبار افتاده است و بازار شهر زواره نمونه ای از این موارد است، شهری که بعنوان یکی از شهرهای بسیار کهن و تاریخی و کویری کشور، قدمت آن به قبل از اسلام می رسد. بازار در این شهر بین حسینیه ها (حسینیه بزرگ و کوچک)، مسجد جامع و امامزاده در مرکز شهر قرار گرفته و دوره ساکت و خاموشی خود را می گذراند. این مقاله به بررسی بازار شهر زواره به عنوان نمونه ای از بازارهای فراموش شده می پردازد.

ویژگیهای بازار سنتی و تاریخی

واژه بازار در زبان پهلوی واچار^۱ و در زبان پارسی هخامنشی اباکاری^۲ که مرکب از ابا به معنی محل اجتماع و کاری به معنی چریدن و گردیدن است. (۲) در فارسی میانه واژه وازار^۳ بکار می رفته که پسوند زار در فارسی دری مجموعاً به معنی جایگاه داد و ستد است. (۳) واژه بازار از ایران بوسیله پرتغالیها به اروپا راه پیدا کرد و در بیشتر ممالک اروپایی و آسیایی این واژه استفاده میشود. (۴)

بازار قسمتی از فضای شهری است که از یک یا چند راسته اصلی و فرعی تشکیل میشود، راسته های فرعی از راسته های اصلی منشعب میشوند که دو سویی آن دکانها و حجره ها قرار دارند.

1. wacar
2. Abacari
3. Wazar

راسته های بازارچه به نوع فعالیت آن نامیده می شوند چون بازار کفاشها، بازار زرگرها، کلاهدوزها، مسگرها و غیره. از ویژگیهای راسته های بازار، تخصصی بودن، همگرایی و همانندی فعالیت های هم سازگار می باشد و فعالیت آنها برای سایر بازاریان و کاسبان مزاحمتی ایجاد نمی کند. ساخت فیزیکی برخی از راسته ها بصورت دو طبقه است که طبقه اول آن به دکان جهت فروش و فعالیتهای تجاری و کارگاهی اختصاص دارد و طبقه دوم آن بیشتر به محل دفاتر و حجره های تجار و کارگاههای کوچک اختصاص می یابد.

بازارها اکثراً بصورت طولی است و گسترش آن متفاوت است، مکانهای تجاری آن مسقف است و در بیشتر کشورهای اسلامی به جزء ایران بین ۲۰۰ تا ۵۰۰ متر طول دارد، در حالیکه در ایران طول بازارها بیشتر است برای نمونه بازار اصفهان دست کم ۲۵۰۰ متر است، تهران ۹۰۰ متر و بازار تبریز ۱۵۰۰ متر، عرض بازارها معمولاً بین ۴ تا ۸ متر است. (۵)

از مشخصه های دیگر بازار در ایران اتصال و نزدیکی بازار با مساجد بزرگ شهر (چون مسجد جامع) یا بقاع متبرکه، کاروانسراها و تیمچه ها می باشد. بازار بصورت همزمان یک محور مهم ارتباطی، اقتصادی و فرهنگی شهر است و نقش و منزلت بسیار مهمی در حیات اجتماعی شهر دارد و به همین جهت است که در مواقع حساس بازار تاثیر مهمی بر روند رویدادهای اجتماعی و سیاسی دارد. (۶) همچنین نزدیکی مدارس علمیه یا قرارگیری آن درون بازار (چون مدارس علمیه در بازار اصفهان) و مساجد کوچک در نزدیکی یا درون بازار از دیگر ویژگیهای بازار است. وجود این مراکز مذهبی در نزدیکی یا درون بازار علاوه بر انجام اعمال مذهبی بازاریان محل استراحت و ضروری (دستشویی) مردم و بازاریان است. دتمان جغرافی دان آلمانی نیز بر ویژگیهای فوق بخصوص اتصال بازار با مسجد جامع تاکید دارد. (۷)

یکی از اهداف قرارگیری مساجد و مدارس علمیه در نزدیکی یا درون بازار استفاده آنان از بازار بعنوان تامین کننده مخارج است، عامل وقف و کمک بصورت خیریه و صدقه که ریشه در اعتقادات مسلمانان دارد، دارای اهمیت است. در برخی موارد توسعه بازار و افزایش بنای بازار با اهداف مذهبی صورت می پذیرد. وجود تعداد زیاد دکانهای وقفی بازار با توجه به پایین بودن نرخ کرایه در مقایسه با سایر دکانهای بازار سبب تمایل به اجاره آنها است و در بیشتر موارد پایداری و رونق بازار بعنوان یکی از عوامل اصلی مطرح است، بنابر این توسعه بازار و دست نخوردن یا تغییر بناهای بازار ارتباط مستقیمی با عامل وقف و بطور کلی مذهب دارد.

یکی از ویژگیهای بازارهای ایران سبک معماری و نوع ساخت آن است که از نظر چشم انداز جغرافیایی نیز قابل توجه است، ساخت و سبک معماری بازارهای کشور خود مبحثی جدا می طلبد که در اینجا بطور خلاصه مهمترین ویژگیهای معماری اشاره می گردد:

- هماهنگی و هارمونی سردرهای بازار با معماری مساجد

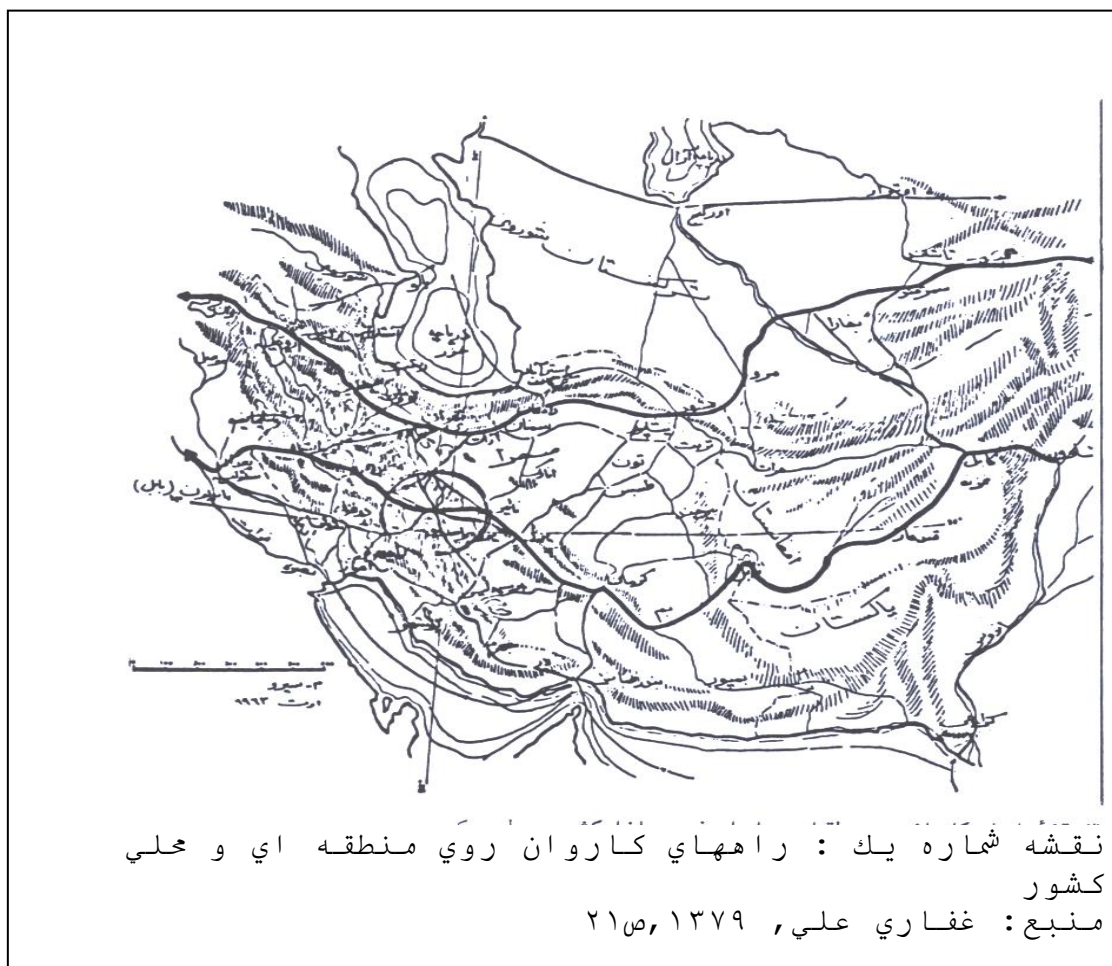
- گنبد‌های زنجیره ای شکل که از دید فضایی قابل تشخیص است.
- معماری بازار بگونه ای است که در فصول مختلف سال درون بازار با بیرون آن دارای اختلاف درجه حرارت محسوس است. (۸)
- مکان یابی صحیح بازار
- وجود سراها و سوق ها
- ساخت بازار بصورت دو طبقه
- بن بست نبودن شبکه های بازار
- طرح صحیح معماری جهت روشنایی و تهویه بازار
- مساحت در نظر گرفته شده برای دکانها با توجه به نوع فعالیت یا رسته بازار
- یکی از فضاهای بسیار مهم در بازارهای تاریخی بزرگ چهارسو است، چهارسو عبارت است از محل برخورد یا تقاطع دو راسته اصلی بازار است که به لحاظ ارتباطی شبیه میدانهای بزرگ شهری است، در اطراف میدان و دکانها و برخی فعالیتهای اجتماعی استقرار پیدا می کنند. (۶، ۹)
- درب اغلب ورودی های بازار به مانند مساجد و مدارس علمیه شکل گنبد رفیع و زیبا را می توان مشاهده کرد که از نظر هنری و معماری دارای اهمیت است، ورودی بازار قیصریه اصفهان نمونه ای زیبا از این نوع است، بطور کلی بازارهای اصفهان و تبریز نمونه ای از شاهکارهای هنری و معماری است و کمتر بازاری را به مانند آنها می توان پیدا کرد.

جغرافیای تاریخی و عمومی زواره

شهر زواره، مرکز بخش زواره، یکی از دو بخش شهرستان اردستان است که در شمال و شمال شرقی شهرستان اردستان واقع شده است. این بخش از سمت شمال به شهرستان گرمسار از استان سمنان و از سمت شرق به شهرستان نایین و از غرب به دهستان گرمسیر از بخش مرکزی و از سمت جنوب به دهستان کچو و شهرستان نایین همجوار می باشد. از نظر موقع جغرافیایی حدوداً "در ۳۲ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۵۲ درجه و ۱۲ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است.

وضعیت آب و هوایی زواره در مجموع تابع سیستم کلی شرایط اقلیم فلات مرکزی ایران است و بر اساس تقسیم بندیهای متداول دارای اقلیمی خشک و بیابانی است، از نقطه نظر کوپن^۱ دارای bwks است. سردترین ماه سال دی (ژانویه) با ۳/۵ درجه سانتیگراد و گرمترین ماه سال ماه تیر (ژوئیه) که به ۴۴ درجه افزایش می یابد.

1. kooplen

زواره از جمله کم بارانترین نقاط ایران است. متوسط بارندگی سالانه آن ۱۲۲/۲ میلیمتر است که بیشترین بارندگی در فصول زمستان و بهار می باشد، از نظر دیاگرام آمبروترمیک و نیز دوره خشکی طولانی است. جمعیت بخش زواره در سال ۱۳۷۰ حدود ۱۴۱۵۱ نفر و در سال ۱۳۷۵، ۱۴۳۵۵ نفر بوده است که ۳۲ درصد جمعیت شهرستان را تشکیل می دهد. جمعیت شهر زواره در سال ۱۳۷۵ حدود ۸۲۳۲ نفر بوده است که نسبت به سال ۱۳۷۰ کاهش یافته است، براساس آمار سال ۱۳۷۰، از نظر جمعیتی شهر زواره در کل استان دارای رتبه ۳۵ می باشد. (۱۰) قدمت تاریخی زواره به پیش از اسلام می رسد بطوریکه آثار باستانی دوره ساسانی هنوز هم وجود دارد و به ثبت آثار باستانی نیز رسیده است، وجه تسمیه ی شهر گوناگون است که مهمترین آنها عبارتند از:

۱- واژه زواره از کلمه زو به معنی دریا گرفته شده است زیرا در گذشته این شهر کنار دریا واقع بوده و محله بن گیره محل بارگیری کشتی ها بوده است.

۲- زواره از کلمه زوار گرفته شده است زیرا در گذشته این شهر منزلگاه کاروانها بوده است.

۳- در غالب فرهنگها و لغتنامه ها زواره نام پسر زال و برادر رستم ذکر شده است و گویند چون برادر رستم برانجا دست یافته است آنرا زواره نامیده اند. (۱۰)

در اوایل قرن چهارم هجری به علت کثرت جمعیت سادات طباطبایی ساکن زواره آنرا مدینه السادات هم نامیده اند. (۱۰ و ۲)

یاقوت حموی جغرافی نویس عرب ضمن اشاره به آثار و فرایندهای برجا مانده از دوران ساسانی وضع اقتصادی مردم زواره را بسیار خوب توصیف کرده است. (۱۱)

وجود قناتهای بزرگ مانند خسرو شاه و اروند و آبادیهای مهرآباد، عشق آباد و همین طور قرارگیری زواره بر سر راه کاروانها دلیلی بر اقتصاد خوب و آبادی منطقه در دوران پیش از اسلام دارد. پیداش و تشکیل بازار در آنجا خود بیانگر مرکزیت نسبت به مجموعه ای از آبادی ها و درعین حال ارتباط مناسب زواره با سایر شهرهای مهم اطراف و محل عبور کاروانها از آنجا است. بطوریکه زواره از یک سو به نایین، یزد و کرمان و از سوی دیگر به کاشان، قم و ورامین و ری ارتباط داشته، به نحوی که طوفان شن و ماسه های کویر نیز مانع از آن نبوده و با زغال کوبی هایی مسیر را مشخص می ساختند. (نقشه شماره یک)

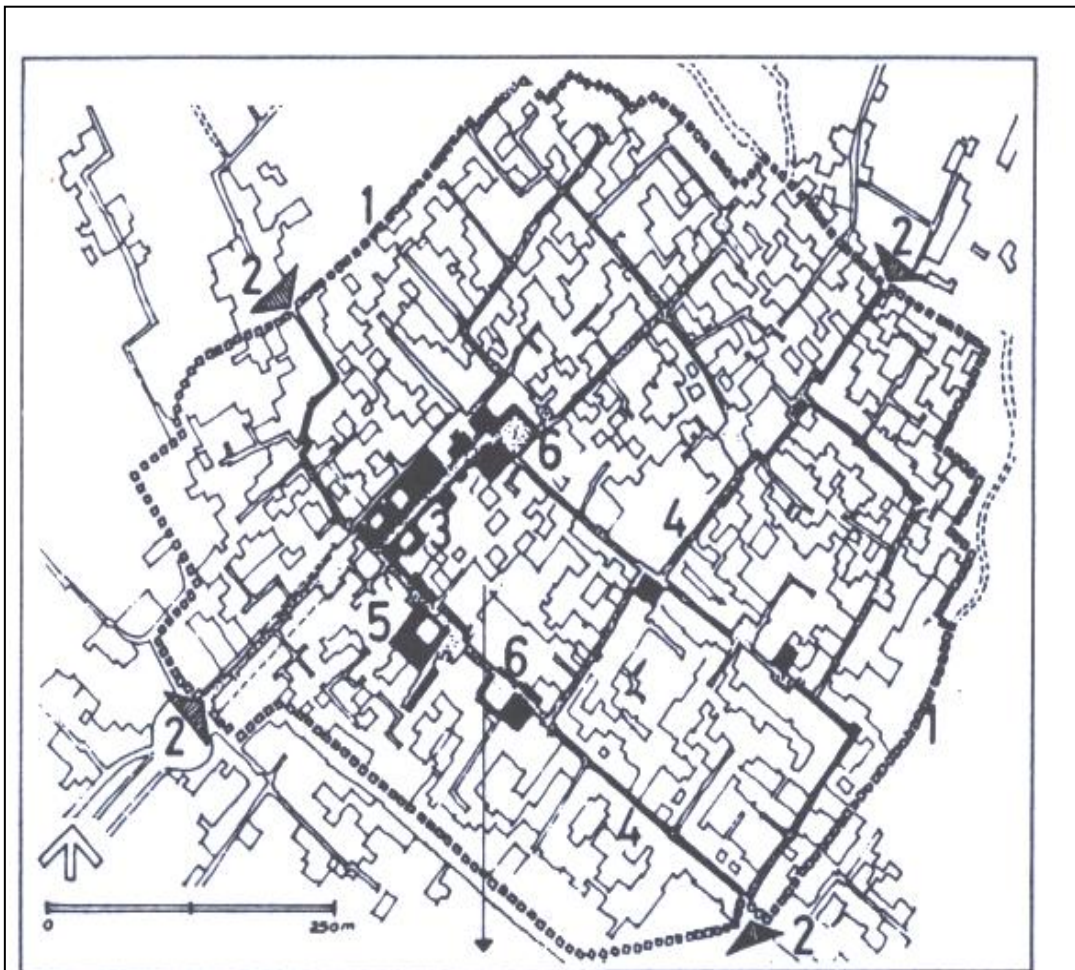
مسیر دیگر ارتباطی شهر زواره با شهرهای انارک، طبس و مشهد مقدس بوده است. این راه کویری و مشکل و سخت بوده است و شاید به دلیل همین مسیر کویری و دشوار بوده است که دروازه شمالی شهر را اصطلاحاً "دروازه ترکی می نامیده اند. (۱۲)

با پذیرش دین مبین اسلام توسط ایرانیان و بتدریج مهاجرت اعراب به ایران عده ای از سادات علوی (آل طاهربن علی) ساخت مسجد در زواره شروع شد. تبدیل آتشکده های شهر به مسجد که آتشکده محله بن کویه نمونه ای از آن است که در اوایل سوم هجری اتفاق افتاده است، همچنین ساخت مساجد جامع زواره در همین قرن که یکی از قدیمیترین و به نظر برخی اولین مسجد جامع چهار ایوانی ایران است ساخته شد و امروز یکی از نمادها و نشانه های مهم شهر محسوب می گردد.

مشخصات کالبدی شهر

شهر زواره به دو بخش قدیمی و جدید قابل تقسیم بندی و بررسی است. بخش قدیمی شهر با داشتن ارتباط فضایی یکپارچه و بهم پیوسته بخش اصلی و مرکزی شهر را شکل می بخشد و بخش جدید متأثر از معماری و شهرسازی جدید است که عمدتاً در جنوب و جنوب غربی قرار گرفته است.

مهمترین عناصر و فضاهای اصلی و کالبدی شهر شامل مسجد جامع، بازار، حسینیه، امامزاده، حمامها، مدارس، آب انبارها و محلات است که همه در بخش تاریخی و قدیمی قرار گرفته و در گذشته برج و بارو و حصار شهر به دور آنها تکمیل کننده این انسجام بوده است. شهر در درون حصار از ده محله و بخش بیرونی حصار از سیزده محله شکل گرفته که امروزه حصار فوق از بین رفته است. (۱۳)

نقشه شماره : (۲) - بافت شهر زواره
متشکل از یک شبکه ارگانیک با عناصر کلیدی:
۱- حصار شهر
۲- بازار
۳- محورهای اصلی
یا راسته محله ها
۴- مسجد جامع
ماخذ: منبع شماره ۱۱ غفاری علی: ۱۳۷۹ ص ۳۷

شهر زواره به مانند سایر شهرهای اسلامی فضاهایی مانند: مسجد جامع، بازار، مراکز حکومتی و اجتماعی، فضاهای مسکونی و... داشته ضمن آنکه هر کدام جای، مرتبه و شخصیت خاص خود را دارند. عناصر نام برده شده همه باهم مجموعه ای واحد را پدید می آورند که شهر را از نظر کالبدی و فضایی منسجم و پیوسته نشان می دهد که آن به وضوح در این شهر نمایان است. (نقشه شماره دو)

از خصوصیات دیگر فضای شهر می توان به بافت شبکه شطرنجی و ارگانیک و ارتباط فضایی بین عناصر و محلات و سلسله مرتب دسترسی آنها بهم ذکر کرد. (۱۴)

همچنین محله و موقعیت آن از عوامل شکل دهنده شهر هستند که معیار آن دسترسی پیاده به سمت مرکز محله یا مرکز شهر است. نکته قابل توجه در معابر و دسترسیها وسعت معابر است که عرض آن بیش از سایر معابر شهرهای قدیمی و اسلامی است. (۱۵)

ارتباط فضایی دهنده بازار در بافت شبکه شطرنجی و ارگانیک بعنوان یک عنصر خطی، قابل مشاهده و ممتاز است. لذا سازمان فضایی و اجتماعی شهر بر اساس محله ها، مسجد جامع، حسینیه، آب انبار ها، حمامها، دسترسیها و بازار سامان می یابد که در چهارچوبه حصار شهر منطبق بر شرایط محیطی قابل تشخیص است.

بازار زواره

همانطور که قبلاً عنوان شد عبور راههای اصلی شرق به غرب کشور و سده های اخیر جنوب به شمال کشور بر اهمیت شهر زواره افزود و سبب رونق تجارت و بازرگانی در منطقه و شهر گردید.

با در نظر گرفتن استقرار شهر در منتهی الیه کویر و در مرکزیت روستاهای منطقه و ارتباط مداوم شهر با سایر شهرهای دور و نزدیک کشور چون ری، اصفهان، ورامین، مشهد، تهران، نایین، یزد و کرمان بر موقعیت مهم شهر و شکل گیری بازار بیشتر آگاه و مطمئن می شویم.

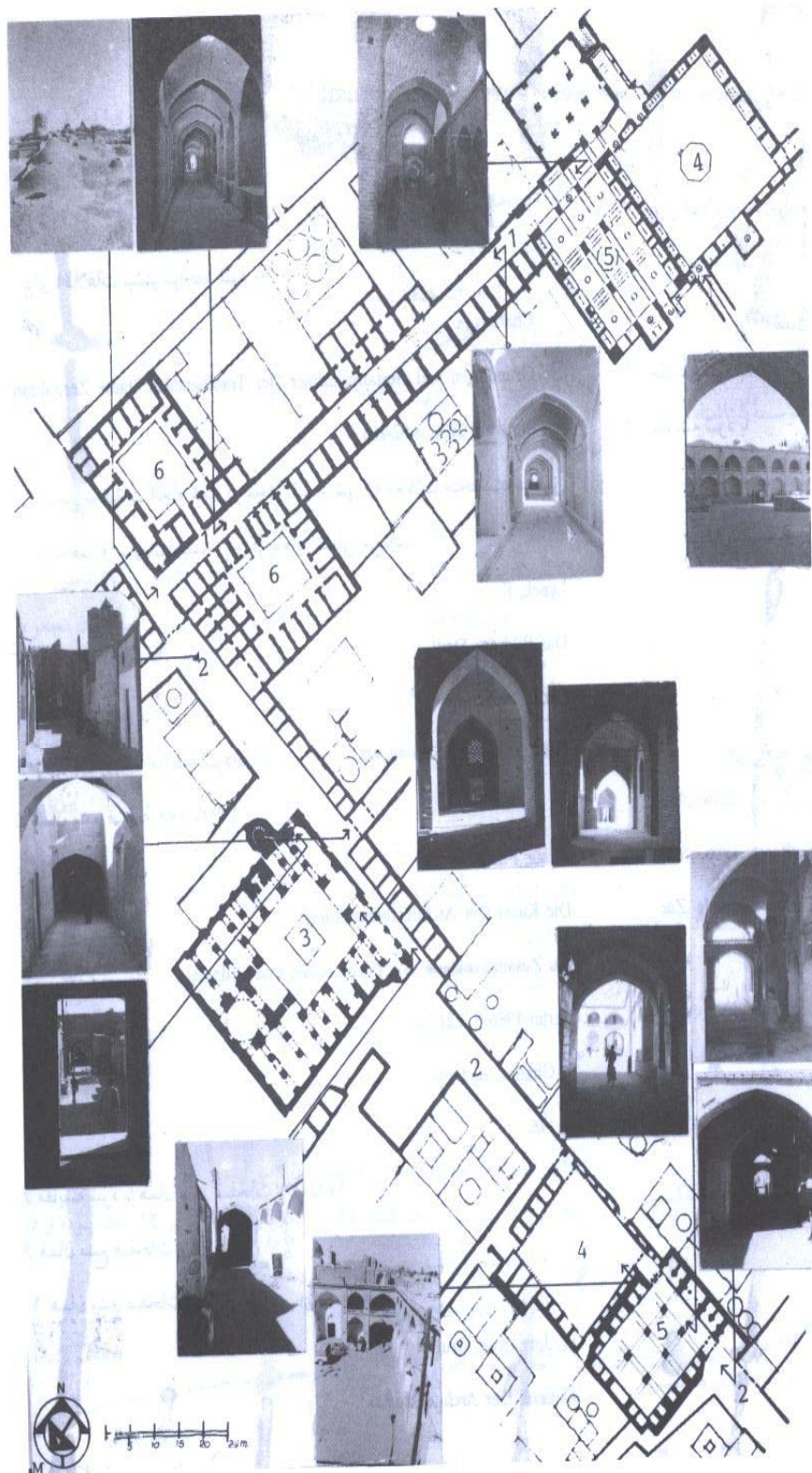
قرارگیری دروازه های شهر به سمت راههای بازرگانی و مسیرهای تاریخی که به عهد ساسانی باز می گردد و وجود تعداد زیاد کاروانسراها در شهر بر اهمیت بازار، فعالیت و جنب و جوش تاریخی آن تاکید دارد.

شرایط بد طبیعی چون کمی نزولات جوی، گرمای شدید و طولانی بودن فصل گرما، زمین محدود بدلیل شوری خاک، بواسطه نزدیکی به کویر و حمله شنهای روان از جمله عواملی است که کار کشاورزی را محدود ساخته است. لذا گرایش به بازرگانی با توجه به شرایط مذکور دور از انتظار نیست.

از سوی دیگر توجه مردم به صنعت که در سطح منطقه از شهرت برخوردار بوده است مانند: صنایع آهنگری با محصولات نظیر نعل سازی، منقل سازی، سه پایه، میخ، سیخ و...، صنایع نساجی چون: کرباس بافی، عبا بافی، پارچه بافی، گلیم بافی، نمد بافی و صنایع دیگری چون: گیوه دوزی، نجاری، قالی بافی، روغنگیری، سفالگری تاثیر زیادی در گرایش به بازرگانی در این شهر حکایت دارد.

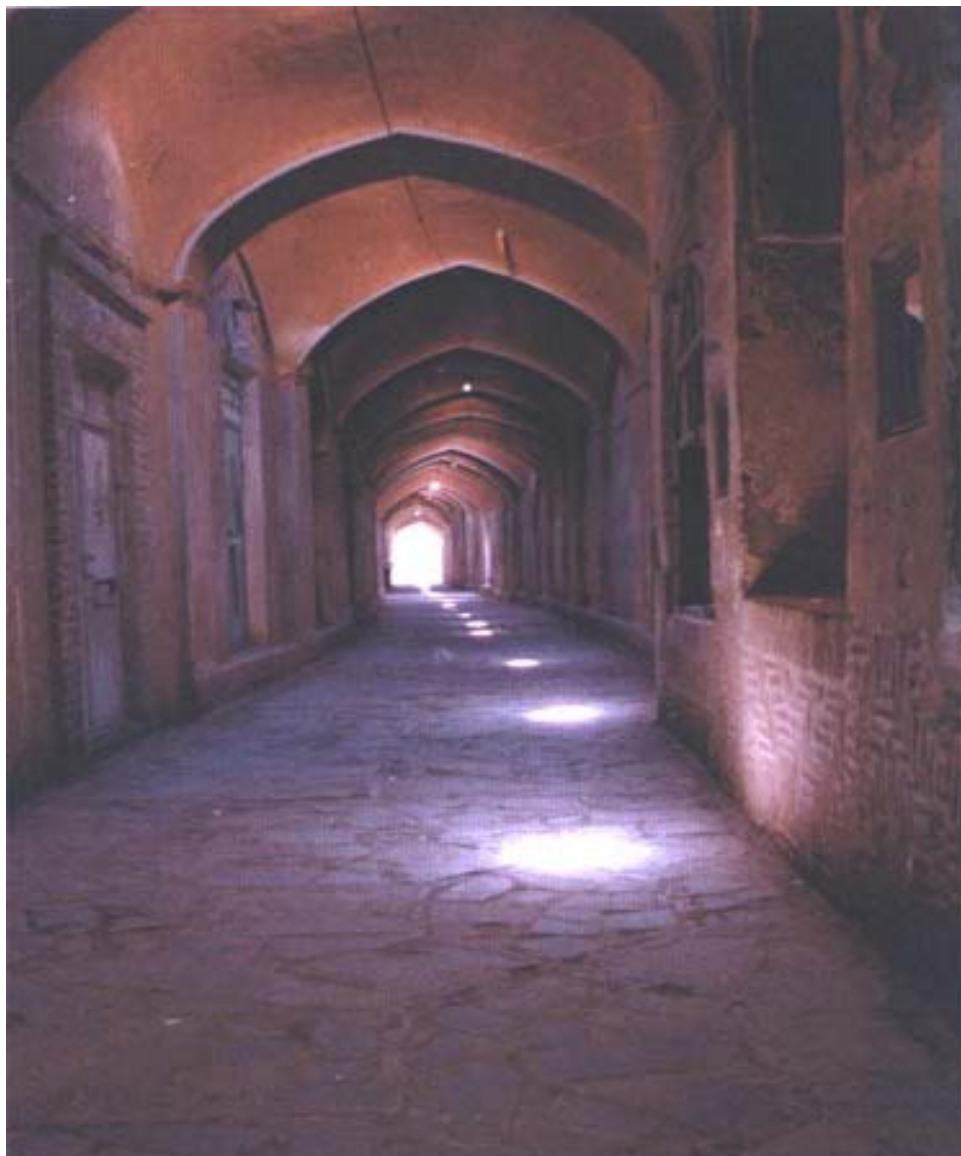

مکانیابی بازار نیز حکایت از توجه زیاد مردم و نقشی که در زندگی آنها دارد، است. بطوریکه "بازار بعنوان محور اصلی شهر و بعنوان ستون فقرات شهر می توان نام برد که در پیوستگی بافت و وحدت سیمای شهر نقش ویژه ایفا می نماید". (۱۶)

- نمایش فضاهای متوالی و متنوع در
مسیرهای اصلی شهر (بازار و راسته
شرقی غربی شهر) متشکل از:
۱. بازار سرپوشیده
۲. محور اصلی و عبوری شهر
۳. مسجد جامع
۴. فضاهای باز (میدان و حسینیه)
۵. حسینیه سرپوشیده
۶. کاروانسرا

نقشه شماره : (۲) - نقشه و تصاویر بافت
مرکزی شهر شامل بازار و مسجد و حسینیه
ماخذ: منبع شماره ۱۱، غفاری علی: ۱۳۷۹ ص ۱۱۴

عکس شماره (۱): نمای داخلی از بازار

منبع : نگارنده

بازار زواره ارتباط دهنده بین مسجد جامع و امامزاده و دو حسینیه کوچک و بزرگ است. (نقشه شماره دو و سه). از نظر معماری به مانند سایر بازارهای مرکزی کشور چون اصفهان، کاشان و نایین است. در حال حاضر در بازار فعالیتی مشاهده نمی شود و مغازه ها بصورت انبار مورد استفاده است. هرچند امروز شهر به مانند گذشته حرف مختلف فعالیت ندارد. اما این در صورتی است که بازار امروز نیز توان فعالیت و سیرویس دهی را داراست.

عکس شماره (۲) : نمایی از بازار جدید شهر

منبع : نگارنده

امروزه در شهر بازار روز وجود دارد که در روزهای یکشنبه و چهارشنبه برگزار می گردد. این بازار ابتدا در حاشیه خیابانهای مرکزی شهر برگزار می شد که با ساماندهی آن توسط شهرداری و اختصاص مکانی مشخص برای بازار روز بصورت نیمه مسقف شکل و نظم خاصی پیدا کرد. (عکس شماره دو)

در بررسی مکان بازار فوق در مقایسه با بازار قدیمی شهر می توان نتیجه گیری کرد که :

- بازار جدید هویت بازارهای تاریخی کشور را ندارد.
- بازار جدید در فضای باز و بدون معماری است.
- بازار جدید به غیر از روزهای یکشنبه و چهارشنبه بدون استفاده و تعطیل است.
- در روز بازار مشکل ترافیکی در شهر ایجاد می شود.

- بازار جدید در فصول گرما و سرما برای خریدار مشکل ساز است، زیرا در فصل گرما پوششی برای حفاظت از شدت گرما و تابش شدید نور خورشید وجود ندارد و در هنگام بارندگی نیز سرپناهی برای دوری از بارش وجود ندارد.
- در زمستان بخصوص هنگام ریزش برف رفت و آمد را مشکل و استقبال خریدار و فروشنده برای حضور در کم می شود.
- مزایای بازار قدیمی شهر جهت استفاده عبارت از :
 - بازار مسقف و پوشش مناسبی برای دوری از گرما و سرما و تهویه دارد.
 - فضا برای توسعه بازار وجود دارد و کاروانسراهای بازار را می توان جهت بازار روز استفاده کرد.
 - حسینییه بزرگ که به دو صورت سرپوشیده و سرباز است قابل استفاده جهت روزهای بازار روز است.
 - فعالیت در بازار را می توان بصورت دائمی فراهم ساخت.
 - در کنار بازار تاریخی امکاناتی جهت نیزه های ضروری (چون استراحت، دستشویی و ...) برای مردم فراهم است.
 - مشکل ترافیکی شهر در روز بازار به دلیل نقش ارتباط دهنده تاریخی و راههای دسترسی مناسب، کمتر خواهد بود.
 - با فعالیت بازار انسجام بین بافت تاریخی شهر فراهم می شود.
 - با فعالیت بازار در کنار مسجد جامع، امامزاده و حسینییه، شهر هویت تاریخی خود کسب می کند.

نتیجه گیری

بازار یکی از عناصر اصلی بافت قدیم و تاریخی شهر که از ویژگیهای مناطق اسلامی - شرقی است که در ایران نیز ریشه ای دیرینه دارد، به منزله مرکز مهم اقتصادی شهر در کنار عناصر دیگری چون مساجد جامع، امامزاده، مدارس، کاخها یا مقرحکومتی و دروازه شهر در مرکز شهر یا ارتباط دهنده دروازه شهر یا مرکز شهری از اعتبار خاصی برخوردار است.

از مشخصه های بازار در ایران اتصال و نزدیکی بازار با مساجد بزرگ شهر (چون مسجد جامع) یا بقاع متبرکه، کاروانسراها و تیمچه ها می باشد. بازار بصورت همزمان یک محور مهم ارتباطی، اقتصادی و فرهنگی شهر است و نقش و منزلت بسیار مهمی در حیات اجتماعی شهر دارد و به همین جهت است که در مواقع حساس بازار تاثیر مهمی بر روند رویدادهای اجتماعی و سیاسی دارد.

بازار زواره جدای از سایر بازارهای کشور نیست، بطوریکه بازار زواره ارتباط دهنده بین مسجد جامع و امامزاده و دو حسینییه کوچک و بزرگ است. قرارگرفتن این شهر در مرکز کشور با در نظر گرفتن استقرار شهر در منتهی الیه کویر

بازار تاریخی زواره تنها عنصر خطی در بافت تاریخی شهر است که ارتباز دهنده بین مسجد جامع و امامزاده و دو حسینیه بزرگ و کوچک، نقش ستون فقرات در شهر را دارد و هنوز می تواند این نقش را بیش از گذشته داشته باشد. اما متأسفانه بازار شهر امروز دوره رکود و خمودگی خود را بعلت تغییر شرایط و عدم توجه مسئولین و مردم شهر می گذراند.

بررسی ما در در مقاله نشان می دهد که بازار شهر هنوز از قابلیت های مناسبی برای شروع مجدد فعالیت خود داراست که با برنامه ریزی درست می توان به این مهم دست یافت. از سوی دیگر فعالیت مجدد بازار در عدم تخریب و توجه بیشتر مردم به معماری اصیل بومی و تاریخی می گردد و لذا با توجه به موقعیت بازار در شهر، حفظ میراث فرهنگی و دمیدن روح زندگی در بافت تاریخی شهر، ضرورت احیا و استفاده مجدد از بازار به شدت احساس می شود.

زیرنویسها و منابع :

۱. شفقی سیروس، ۱۳۷۸، نقش بازار در ساختار فضایی شهرهای اسلامی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۵۲ و ۵۳، ص ۶۴
۲. جمس دار مستتر، تبعات ایرانی، جلد دوم ص ۱۲۹
۳. منبع شماره ۱ ص ۷۵
۴. برهان قاطع، تصحیح دکتر محمد محمد معین، جلد اول ص ۲۱۸
۵. منبع شماره ۱ ص ۷۵
۶. سلطان زاده حسین، ۱۳۷۲، فضاهای شهری در بافت های تاریخی شهر، دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ دوم، تهران ص ۲۹-۳۰
۷. منبع شماره ۶ ص ۴۵
۸. منبع شماره ۱ ص ۶۸
۹. مشهدیزاده ناصر، ۱۳۷۴، تحلیلی از ویژگیهای برنامه ریزی شهر در ایران، نشر دانشگاه علم و صنعت، ص ۳۰۹
۱۰. موحد علی، ۱۳۷۷، عملکردهای شهر در توسعه روستایی از دیدگاه یوفرد، مجله علوم انسانی مدرس
۱۱. غفاری علی، ۱۳۷۹، زواره نمادی از اسطوره کویر، دفتر پژوهشهای فرهنگی، تهران ص ۲۳
۱۲. منبع شماره ۱۱ ص ۲۳

۱۳. منبع شماره ۱۱ ص ۲۲

۱۴. منبع شماره ۱۱ ص ۳۴

۱۵. منبع شماره ۱۱ ص ۳۲ و ۳۶

۱۶. منبع شماره ۱۱ ص ۳۴

Historic Bazar revival, to identify physical space of city, Case study: Zavareh Town Bazar, Iran

Movahed Ali (PH.D.)*

Key word: Bazar , historic city, Zavaeh

Abstract:

This paper is to examine zavareh city bazaar. This study focuses on historic bazar , and analysis on the basis to compare with The new bazaar. Zavareh is one the ancient desert towns of Iran with history going back as far as pre Islamic period.

* Asist. prof. Of Geography & Urban planning In Shahid Chamran university, Ahwaz
www.movahed_a2000@yahoo.com